

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Bakalářská práce

2015

Monika Kolavíková

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce
Charitativní a sociální práce

Monika Kolavíková

Dostupnost služeb pro sociálně slabé rodiny

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Daniela Růžičková

2015

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně a všechny použité prameny a literaturu jsem uvedla v závěrečném seznamu.

V Litovli dne 16.3.2015

Monika Kolavíková

Děkuji touto cestou Mgr. Daniele Růžičkové za odborné vedení, její trpělivost, čas a připomínky k práci.

Osnova:

Úvod	1
I Teoretická část	2
1 SOCIÁLNĚ SLABÁ RODINA.....	2
1.1 Rodina a její význam	2
1.2 Funkce rodiny	3
1.2.1 Ekonomicko – zabezpečovací funkce rodiny	3
1.2.2 Biologicko – reprodukční funkce rodiny	3
1.2.3 Odpočinek a regenerace tělesných a duševních sil	4
1.2.5 Socializačně - výchovná funkce rodiny	4
1.2.6 Sociálně - psychologická funkce rodiny	5
1.3 Typy rodiny	6
1.3.1 Funkční rodina.....	6
1.3.2 Problémová rodina.....	6
1.3.3 Dysfunkční rodina.....	6
1.3.4 Afunkční rodina.....	6
1.4 Sociálně slabá rodina.....	6
2 POTŘEBY SOCIÁLNĚ SLABÝCH RODIN	7
2.1 Obecné potřeby.....	7
2.1.1 Fyziologické potřeby	7
2.1.2 Potřeby jistoty a bezpečí.....	7
2.1.3 Potřeby sounáležitosti.....	7
2.1.4 Potřeby uznání a ocenění.....	7
2.1.5 Sebeaktualizace	8
2.2 Specifické potřeby	9
2.1.1 Individuální přístup a spolupráce se sociálními pracovníky	9

2.2.2 Zvýšení finanční gramotnosti	10
2.2.3 Oblast bydlení	10
2.2.4 Uplatnění na pracovním trhu	10
2.2.5 Vzdělání, smysluplné trávení volného času a mimoškolních aktivit	10
2.2.6 Sociální služby a služby návazné	11
3 PODPORA RODINY	11
3.1. Rodinná politika	11
3.2 Aktivita k podpoře rodiny	13
3.2.1 Sociální služby.....	13
3.2.2 Finanční podpora rodiny.....	16
3.3 Aktéři rodinné politiky a jejich role	18
3.3.1 Obce a kraje.....	18
3.3.2 Nestátní neziskové organizace a fyzické osoby	19
3.3.3 Ministerstvo práce a sociálních věcí.....	19
3.3.4 Školská zařízení a jiné vzdělávací instituce	20
3.3.5 Sociálně právní ochrana dětí	20
II Empirická část	23
4 Cíl šetření	23
4.1 Výzkumný problém a cíl	23
4.2 Paradigma výzkumu	26
5 Metoda získávání dat.....	27
5.1 Výzkumný vzorek.....	28
5.2 Analýza dat - zakotvená teorie a otevřené kódování.....	28
5.3 Provedení a zpracování rozhovorů.....	29
5.4 Interpretace a analýza rozhovorů.....	29
5.4.1 Ředitelka ZŠ.....	29

5.4.2 Dětská lékařka.....	31
5.4.3 Ředitelka MŠ.....	31
5.4.4 Vedoucí odd.bytového hospodářství.....	32
5.4.5 Vedoucí MC Rybička.....	32
5.4.6 Starosta	33
5.4.7 Sociální pracovníce a opatrovník.....	33
5.4.8 Referentka hmotné nouze a vedoucí kontaktního pracoviště Litovel.....	35
6 Vytvoření Metodiky.....	36
6.1 Identifikovány problémy, potřeby a doporučení.....	38
6.1.1 Potřeby v oblasti bydlení.....	38
6.1.2 Potřeby v oblasti financí.....	38
6.1.3 Potřeby ve výchově dětí.....	39
6.1.4 Sociální služby a služby návazné.....	39
6.1.5 Spolupráce se sociálními pracovníky.....	40
7 ZÁVĚR	40
Seznam literatury.....	42

Úvod

Dnešní doba sebou nese nejen krizi finanční, ale i krizi rodinnou a partnerskou. To sebou přináší problémy se sociálním fungováním a rodiny i jednotlivci se dostávají mnohdy až na samé sociální dno. Setkáváme se s problémy s bytovou situací, výchovou dětí, různými závislostmi a neuplatněním na trhu práce. Můžeme říci, že stát jako takový se snaží rodiny s dětmi podporovat a to v rámci sociálních dávek, ale pokud nejsou sociálně slabé rodiny schopny hospodařit s těmito finančními prostředky, nejsou také schopny si zajistit určitý životní standart. Proto by měly v těchto případech nastoupit další služby, které budou napomáhat sociálně slabým rodinám zlepšit životní úroveň.

Ve své bakalářské práci se zabývám potřebami sociálně slabých rodin, jak tyto potřeby naplnit a zda jsou pro ně dostupné a dostatečné služby pro práci se sociálně slabými rodinami. Jde o dostupnost služeb, které by byly schopny zajistit potřeby sociálně slabých rodin a zlepšit jejich sociální situaci a sociální fungování. V teoretické části definuji pojem sociálně slabá rodina, funkce rodiny, potřeby sociálně slabých rodin, síť služeb, které by měly být dostupné pro zajištění těchto potřeb.

Téma jsem si vybrala proto, že pracuji s touto cílovou skupinou v rámci vyplácení dávek a jsem přesvědčena, že pokud by se se sociálně slabými rodinami pracovalo na naplňování jejich potřeb a snaže uplatnit se ve společnosti, nedocházelo by k tomu, že sociálně slabé rodiny nevyvíjí žádnou snahu na zlepšení životní úrovně a snížilo by se zneužívání dávek.

Praktická část vychází z rozhovorů se subjekty, které se dostávají do přímého styku se sociálně slabými rodinami, pracují s nimi a měly by jim napomáhat řešit jejich specifické problémy.

Cílem práce je na základě empirického šetření zjistit, jaké potřeby mají sociálně slabé rodiny v regionu Litovelska z hlediska jejich sociálního fungování a zda jsou tyto potřeby naplňovány institucemi, které jsou k tomu určeny. Cíl práce by měl napomoci k vytvoření sítě služeb pro region Litovelska, která by vedla ke zmírnění problému a k odstranění sociálního vyloučení sociálně slabých rodin.

Klíčová slova: sociálně slabá rodina, potřeby sociálně slabých rodin, sociální služby

TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNĚ SLABÁ RODINA

1.1 Rodina a její význam

Pro definování sociálně slabé rodiny musíme nejdříve pochopit a popsat rodinu jako takovou, proto se nejdříve budu zabývat tím, co je vlastně rodina, jaký má význam a jaká je její funkce. Jakmile se dozvíme, co je vše naplňováno v běžné rodině, vyplyne nám z toho, co chybí a je nedostačující v sociálně slabé rodině.

Rodina plní v lidské společnosti řadu funkcí. Lze ji považovat za nejdůležitější sociální skupinu, v níž jedinec žije. Poskytuje mu potřebné zázemí, uspokojuje jeho potřeby a zprostředkovává zkušenost, kterou nelze získat jinde. Každý člen rodiny získává role, které se stávají součástí jeho identity. Mezi jednotlivými členy rodiny se vytvářejí rozmanité vztahy, pro něž je charakteristický určitý styl komunikace. Každá rodina má svůj hodnotový systém, jenž ovlivňuje chování jednotlivých členů a vede k přednostní volbě určitých strategií zvládání problémů. Pokud je rodina v některém ohledu dysfunkční, některé důležité potřeby člověka zůstanou pravděpodobně neuspokojeny, a rodina se pro své členy stane spíše zdrojem zátěže. (Vágnerová, 1999, s. 45-46)

Rodina je důležitý článek pro každého člověka a lidé tvoří společnost. Hodnocení společnosti je vlastně hodnocení rodinného života v ní. Rodina je prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. Jako taková je bezesporu základní a nejvýznamnější jednotkou naší společnosti. Na její prosperitě závisí udržitelný rozvoj naší společnosti, rozvoj kulturní, sociální i ekonomický. Přesto lze konstatovat, že česká rodina slábne. Spolu s ní dochází k oslabování soudržnosti jejich jednotlivých členů; postavení žen a dětí je zranitelnější než dříve, a to až do té míry, že některé děti se nenarodí vůbec - a jiné se sice rodí, ale do poměrů, které je předem obírají o životní šance, kterých se dostává jejich šťastnějším vrstevníkům. Českého státu jakoby se od doby jeho vzniku tento znepokojivý vývoj vůbec netýkal; teprve v posledních letech se začínají ve veřejné a sociální politice prosazovat snahy o změnu tohoto nepříznivého stavu, o zvrát uvedení negativních tendencí. Tyto snahy jsou motivovány uvědoměním si skutečnosti, že bez fungující rodiny, realizující své základní sociální funkce, je ohrožena samotná existence dané společnosti. Jinými slovy řečeno: bez soudržné rodiny nebude soudržná společnost a lidé budou méně spokojeni se svým životem;

nesoudržná společnost bude rozkládána vnitřními tensemi a bude se muset potýkat s nepřiměřeně vysokými dodatečnými náklady v rovině ekonomické, sociální i emocionální. (MPSV, 2005, s. 3-4)

1.2 Funkce rodiny

Pro vývoj dítěte je rodina primární sociální skupina, je to základ pro socializaci jedince. Rodina plní určité funkce, měla by se snažit je dodržovat. Při problémech v rodině, musí sociální pracovník sledovat a určit, zda nějaká složka z daných funkcí není v pořádku a v tomto případě by měl s rodinou pracovat na posílení či obnovení.

1.2.1 Ekonomicko – zabezpečovací funkce rodiny

Rodina je pro člověka nejvýznamnější ekonomickou institucí. Tato funkce má několik aspektů. Každý z nich je závažný nejen pro existenci rodiny, ale také pro rozvoj ekonomického systému celé společnosti. Jejich podstata spočívá v začlenění rodinných příslušníků do výrobní nebo nevýrobní sféry v určitých profesích. Rodina je také jakousi jednotkou mikroekonomického rozhodování, která má k dispozici určité finanční a materiální prostředky, které využívá, investuje, ukládá a tím více či méně přispívá ke stabilitě ekonomického systému společnosti. Na rodičích spočívá podstatná část odpovědnosti za zabezpečení materiálních podmínek pro zdravý a plnohodnotný vývoj dětí. I když stát usnadňuje některé z těchto zaopatřovacích úkolů svými sociálními opatřeními, znamenají děti pro současnou rodinu velké finanční zatížení. Snižují se možnosti státu na vývoj všeobecného blahobytu, což souvisí se zpomalením tempa ekonomického růstu a vzestupem nezaměstnanosti. (Možný, 2002, s.149-170 ,202)

1.2.2 Biologicky – reprodukční funkce rodiny

Biologická zakotvenost rodičovského i partnerského chování se nesmí při práci s rodinou přehlížet. Civilizační trendy mohou naši biologickou podstatu potlačovat, ale tato podstata se bude prosazovat v poruchách zdraví jednotlivců i v dysfunkcích rodiny. Biologická rozdílnost mužů a žen je podmínkou dobrého fungování rodiny. Společnost může svými tlaky přimět jednotlivce k rozsáhlým změnám sociálního chování. Měli bychom alespoň tušit, kde je mez, za niž ani jednotlivci, ani rodiny jít nemohou. Rodičovské chování je původnější než chování partnerské. (Matoušek, 2003, s. 15-20)

Existenci rodiny je také společensky kulturně regulována sexualita. Význam biologicko – reprodukční funkce rodiny pro samotného jedince je pak spatřován jednak v uspokojení jeho

biologických a sexuálních potřeb, ale také v uspokojování potřeb pokračování rodu každého jedince. (Možný, 2002, s. 209-212). Ve všech společnostech přispívají rodiny k reprodukci sociálních skupin z generace na generaci. (Singly, 1999, s.121)

Uspokojování potřeb dospělého věku se do značné míry děje právě soužitím s dětmi či vůbec s příslušníky následující generace. Děti jsou významným činitelem v uspokojení či neuspokojení těchto potřeb, a tedy v utváření osobnosti dospělého člověka, jeho sociálních vztahů a vlastně celého životního běhu. (Matějček, Langmeier, 1986, s. 36-37)

1.2.3 Odpočinek a regenerace tělesných a duševních sil

Patří k těm funkcím rodiny, jejíž význam v současné společnosti spíše narůstá. Příčiny můžeme vidět ve změnách způsobu života členů rodiny ovlivněných změnami ve vlastnických vztazích, posuny v hodnotových orientacích, invazí technických prostředků do života rodiny, možnosti jak naložit s volným časem. V tomto smyslu plní rodiny a domov určitou funkci kompenzačního prostředí proti světu profesních povinností, požadavků a nároků, zejména u svých dospělých členů. Děti hledají a nacházejí v některých věkových obdobích prostředí „regenerace sil“ spíše mimo rámec rodiny, i když ani v případě dětí nelze z hlediska této funkce podííl rodiny podceňovat. (Singly, 1999, s.87-91)

1.2.4 Socializačně – výchovná funkce rodiny

Tradiční koncepce dává rodičům právo a povinnost přenášet na dítě jejich hodnotový systém a představu o dobrém životě. Mohou pro to volit prostředky, které sami považují za nejlepší, a mohou i omezovat možnost dítěte seznámit se s těmi postoji a hodnotami ve společnosti, jež sami neschvalují. Pokud společnost sezná, že děti takto vychované ohrožují komunitu, je na společnosti, aby bránila svou integritu jinými prostředky než intervencí do rodičovské autonomie. Liberální koncepce naopak předpokládá, že rodiče nebudou pokud možno vůbec nijak ovlivňovat dítě ve volbě hodnot a při vytváření představy dobrého života. Necháávají na něm, ať si samo vybere, co bude pro jeho život podle jeho názoru nejlepší. Pokud mají o něco usilovat, pak o ochranu dítěte před vlivy, které by mu volný výběr omezovaly. Rodiče svým dětem přinášejí ze světa svého zaměstnání více podnětů, než by mu jinak mohli dát, kdyby s nimi byli uzavřeni doma mezi čtyřmi stěnami. (Možný, 2002, s.123-124, 158)

Děti, o které pečují oba rodiče, jsou ve výhodě proti dětem, které by byly odkázány jen na mateřskou péči. Naše kultura velice zdůrazňuje vliv rodičovské péče na utváření povahy dítěte i vliv rodiny na duševní rovnováhu dospělého. Na druhé straně stále méně vyžaduje,

aby jednotlivec rodinu zakládal. Dítě se chová podle rodičovského vzoru. Napodobuje rodiče stejného pohlaví – syn otce, dcera matku. Proces identifikace s rodičem však probíhá jednoduše jen tam, kde se dítě s rodičovským vzorem ztotožnit mohlo a chtělo. Rodič je nejen bytost milující, ale i autorita. Dítě je na něm závislé velmi dlouho. Nepřítomnost rodičovského vzoru znamená samozřejmě pro dítě vážný hendikep. Není pochyb o tom, že dítě se od rodiče stejného pohlaví učí chování ve vztahu k příslušníkům pohlaví opačného. (Matoušek, 2003, s.15-20, 62-63, 91)

1.2.5 Sociálně – psychologická funkce rodiny

Rodina je konstruována v sociálních představách jako prostor, kde mohou být jednotlivci snáze sami sebou díky pohledu svého partnera. Jedině citová náklonnost umožňuje odkrýt tu pravou identitu jedince, skrytou pod maskami sociálních rolí nebo zastřenou logikou materiálního zájmu. Příkladá se stále větší význam uznání své vlastní existence druhými lidmi a potřeba stabilního a pro nás významného druhého člověka. Současně se však vynáší do popředí hodnoty nezávislosti a osobní autonomie. Rodina dokáže každému ze svých členů pomoci, aby se rozvinul v autonomní osobnost. Takové formulování uvedené rodinné funkce však odhaluje určité vnitřní rozpory: jedinec se stává sebou samým (či má pocit, že se jím stává) teprve prostřednictvím druhých. Rodinná intimita nesmí být pocíťována jako tyranizující. Naopak, měla by být ideálním místem, kde alespoň v pozadí, „v kulisách“ soukromého života je možno věřit a namlouvat si, že vlastní já je zbaveno masky sociálních rolí a konečně dosáhlo nejhlubší autenticity. (Singly, 1999, s.92-93,112)

1.3 Typy rodin

Rodina je prvním činitelem socializace pro dítě. Záleží na mnoha předpokladech, zda tato socializace bude úspěšná či ne. U sociálně slabých rodin dochází k neuspokojování všech potřeb a díky tomu se zařadí do určitého typu rodiny, která není funkční. Proto v této části stručně popisují typy rodin.

1.3.1 Funkční rodina

Ve funkční rodině je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. (Možný, 2002)

1.3.2 Problémová rodina

Do problémové rodiny se řadí závažné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, není vážně ohrožen rodinný systém nebo vývoj dítěte, tato rodina je schopna problémy řešit, lze v tomto případě využít pomoc zvenčí. (Možný, 2002)

1.3.3 Dysfunkční rodina

Rodina je v každé vývojové fázi skupinou, jejíž jednotliví členové mají určité sociální role a jsou ve vzájemných vztazích, které se v průběhu času mění. Veškeré normální i patologické chování každého člena rodiny je nutno interpretovat jako součást interakcí celého rodinného systému. Chování dětí, ale i dospělých v dominantních rolích není nikdy nezávislé, vždycky je ovlivněno chováním ostatních členů rodiny, dospělých i dětí. Způsob zpracování různých situací je dán genetickou výbavou, kterou mají rodiče a jejich potomci podobnou. Z toho vyplývá sklon členů rodiny k určitým typům reakcí. Tyto dispozice ovlivní jak výchovný styl rodičů – jejich chování k dítěti, tak sklon dětí reagovat na tyto podněty typickým způsobem. Dochází ze strany členů rodiny k chování, které není přiměřené. (Vágnerová, 1999, s. 46-47)

1.3.4 Afunkční rodina

Tato rodina přestává plnit svůj základní úkol, dítěti závažným způsobem škodí. Jediné řešení je zásah společnosti a nejčastěji dochází k odebrání dítěte z rodiny. (Možný, 2002)

1.4 Sociálně slabá rodina

Shrnula jsem jaký význam má rodina, jaké funkce plní a popsala jsem typy rodin. U sociálně slabé rodiny je ohrožen vývoj dětí kvůli dlouhodobé nepříznivé sociální situaci, kterou nejsou rodiče schopni sami bez pomoci překonat.

Sociálně slabé rodiny lze nejlépe popsat pomocí společných znaků, které jsou nízká úroveň vzdělání, nedostatky v sociálních kompetencích, problematické zařazení na trhu práce a následné pracovní uplatnění na tomto trhu, nedostatečná zodpovědnost k vlastnímu bydlení, materiální chudoba, závislost na sociálních dávkách, nízká úroveň vlastní zodpovědnosti, očekávání pomoci ze strany státu. (MPSV, 2008)

Znakem sociálně slabé rodiny je také počet dětí, které tvoří tři a více, v ČR je to 8,3% všech rodinných domácností s dětmi. Jde potom blíže o rodiny s nízkou příjmovou i sociokulturní úrovní. Rodiče bývají bez kvalifikace s velmi nízkou ekonomickou aktivitou, a proto jsou tyto rodiny silně závislé na sociálních dávkách a měly by být předmětem individuální péče sociálních pracovníků, případně i pedagogů. Typy těchto rodin jsou chudobou nejohroženější. V těchto rodinách většinou jeden z rodičů není zaměstnán, zůstává v domácnosti, aby se věnoval výchově a péči o děti. Z toho důvodu bývá celkový příjem vícedětné rodiny omezený. (MPSV, 2005, s. 41)

Mezi sociálně slabé rodiny patří romské rodiny, v ČR tvoří cca 2% všech rodin. Velká část romských rodin patří mezi skupiny obyvatel nejvíce ohrožené diskriminací a sociálním vyloučením. Potýkají se zejména s nízkým vzděláním, dlouhodobou nezaměstnaností, se závislostí na dávkách sociálního zabezpečení, problémy s bydlením a se zhoršeným zdravotním stavem. Tyto problémy často vedou ke klesajícímu reálnému příjmu rodin a k chudobě, k neschopnosti zajistit základní péči o děti, k jejich problematické školní docházce a k jejich častému umisťování do ústavních zařízení (podíl romských dětí v těchto zařízeních je odhadován na 50-60%), k vyššímu výskytu sociálních patologií a k nefunkčnosti romských rodin. Vstup romských dětí do běžného českého vzdělávacího systému, vzhledem k jejich častým sociokulturním odlišnostem, je nesnadný. (MPSV, 2005)

Mnozí Romové se stále potýkají s dlouhodobou a opakovanou nezaměstnaností. Problémem zůstává nedostatek míst pro nekvalifikované pracovníky/pracovnice, diskriminace při přijímání do zaměstnání, nízká motivace některých Romů pracovat a jejich závislost na sociálních systémech. Romské rodiny se častěji potýkají s výchovnými a prospěchovými problémy dětí a jsou více ohroženy sociálně patologickými jevy (kriminalita, užívání drog, patologické hráčství, prostituce apod.) V této souvislosti je důležitá zejména terénní sociální práce s rodinou, která stále není dostatečně rozvinutá. Většina romských rodin bydlí v nájemních bytech. Je dostupnost však omezena stávajícím systémem a také diskriminací v přístupu k bydlení. Problémy s placením nájemného dochází u Romů k častějšímu vylučování z existujících nájemních vztahů. Stát má v tomto směru omezené možnosti – problematika bydlení patří především do samostatné působnosti obcí. Některé obce navíc preferují řešení dané problematiky represivními způsoby přinášejícími okamžitý efekt bez ohledu na zvětšující se sociální dopad. Vytěšňování Romů vede k vytváření novodobých ghett, v nichž se koncentruje sociálně nejslabší vrstva obyvatelstva. (MPSV, 2005)

2 POTŘEBY SOCIÁLNĚ SLABÝCH RODIN

Každý máme určité potřeby, jsou potřeby základní, bez kterých nelze žít a také potřeby specifické. U sociálně slabých rodin dochází k neuspokojování i těch základních potřeb. Proto v této kapitole shrnu potřeby obecné a potřeby specifické, kterými se dále budu zabývat v praktické části práce.

2.1 Obecné potřeby

Důvody, které vedou lidi k určitému jednání, lze vyjádřit pojmem potřeby. Abraham Maslow se pokusil utřídit lidské potřeby a odhalit principy jejich působení. Základem lidské aktivity je uspokojování potřeb. Maslow určil pět skupin potřeb a seřadil je do hierarchického systému, který je znám jako Maslowova pyramida nebo Maslowova hierarchie potřeb. (Bělohlávek, Košťan, Šuleř, 2006, s. 48 – 49)

2.1.1 Fyziologické potřeby

Potřeby základní. Jejich naplnění je nezbytné pro přežití. Zahrnují potřebu vody, potravy, vzduchu, přiměřených klimatických podmínek, vše, čeho je třeba k udržení života. (Bělohlávek, Košťan, Šuleř, 2006, s. 48 – 49)

2.1.2 Potřeby jistoty a bezpečí

Tyto potřeby znamenají zajištění a uchování existence i do budoucna, neexistenci nebezpečí nebo ohrožení. (Bělohlávek, Košťan, Šuleř, 2006, s. 48 – 49)

2.1.3 Potřeba sounáležitosti

Představuje potřebu začlenit se do nějaké skupiny, většího celku a také dobrých vztahů k ostatním lidem. (Bělohlávek, Košťan, Šuleř, 2006, s. 48 – 49)

2.1.4 Potřeby uznání a ocenění

Obsahují sebeocenění, respekt a uznání osoby ze strany ostatních. (Bělohlávek, Košťan, Šuleř, 2006, s. 48 – 49)

2.1.5 Sebeaktualizace

Je realizací potenciálu jedince Maslowovými slovy „být více a více sám sebou, stát se vším, čím je člověk schopen se stát“, realizovat všechny své schopnosti a talent. (Bělohlávek, Košťan, Šuleř, 2006, s. 48 – 49)

Podle Maslowa jsou potřeby uspořádány hierarchicky, tj. od nejnižších po nejvyšší. S uspokojováním určité úrovně potřeb její význam klesá a nastupuje další, vyšší úroveň. Aby se tedy mohla vyskytnout určitá potřeba, musí být nejdříve uspokojeny všechny potřeby, které ji v hierarchii předcházejí. (Bělohlávek, Košťan, Šuleř, 2006, s. 48 – 49)

Základních psychických potřeb je nepoměrně více a každá z nich je navíc vnitřně diferencovaná. Stejně jako biologické potřeby musí být i psychické potřeby aspoň

v dostačující míře uspokojovány, aby se člověk vyvíjel „normálně“ a zdravě. Není-li tomu tak, dochází k tzv. psychické deprivaci, která může pak vývoj lidské osobnosti i velmi nepříznivě ovlivnit. (Matějček, Langmeier, 1986, s. 34-35)

Ze studií dětí vyrůstající v kolektivních zařízeních mimo vlastní rodinu nebo i ve vlastních rodinách, které však rodinné funkce neplnily, mohly být odvozeny čtyři takové základní psychické potřeby. K nim je možné na podkladě jiných zkoumání možno připojit ještě potřebu pátou:

- Potřeba stimulace, tj. náležitého přívodu podnětů co do množství, kvality a proměnlivosti. Uspokojení této potřeby vede organismus k aktivitě.
- Potřeba smysluplného světa. Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád, nějaký smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje organismu učit se, nabývat zkušeností a přizpůsobovat se životnímu prostředí.
- Potřeba životní jistoty. Uspokojení této potřeby umožňuje organismu cílevědomou aktivitu poznávací, pracovní, společenskou apod. U člověka je uspokojována především v citových vztazích.
- Potřeba identity neboli vědomí vlastního „já“, vlastní hodnoty, ale i společenské prestiže. Její uspokojení je podmínkou sebeúcty a sebevědomí, které dále umožňuje uspokojivé zařazení ve společnosti.
- Potřeba otevřené budoucnosti, potřeba naděje či životní perspektivy. Umožňuje uspokojivé prožívání osobního běhu života. Ztráta perspektiv – uzavřená budoucnost vede k zoufalství. (Matějček, Langmeier, 1986, s. 35 – 37)

2.2 Specifické potřeby

Potřeby zaměřené právě na sociálně slabé rodiny, kdy u těchto potřeb si nejsou schopny rodiny poradit sami a potřebují pomoc ze strany někoho jiného, což je uvádím v další kapitole.

2.2.1 Individuální přístup a spolupráce se sociálními pracovníky

Ke každé rodině je třeba přistupovat individuálně. Navázání blízkého a důvěrného vztahu s rodinou, hlubší proniknutí do problému prostřednictvím sociální práce. Zapojení sociálních pracovníků do procesu rozhodování o umístění dětí do mateřských škol, aby mohli adekvátně

zhodnotit potřebu rodin a rozhodovací proces tak případně ovlivnit v jejich prospěch. K ohroženým rodinám se musí informace o pomoci dostat včas. Cílem poradenství pracovníků OSPOD by mělo být nejen poskytnout rodinám informace o jejich situaci, právech a povinnostech, ale i možnostech řešení jejich problémů. Právě proto je důležitá spolupráce pracovníků OSPOD s partnery z řad neziskových organizací a s dalšími orgány státní správy. Samozřejmostí je také nastavení efektivní sítě sociálních služeb. (ESFR (2013): Analýza potřeb cílové skupiny rodina s dětmi v těžké životní situaci [on-line]. Dostupné 12.3.2015 z www.esfcr.cz)

2.2.2 Zvýšení finanční gramotnosti

Potřeba pomoci při postupném vyrovnávání rodinného rozpočtu, pomoc při finančním plánování. Pomoc s problematikou zadlužení a exekucí. V důsledku finančních problémů rodiny běžně řeší půjčky, dluhy a v krajních případech i exekuce. Vyhledávají pomoc až v momentě, kdy je velmi těžké hledat východisko. (ESRF (2013): Analýza potřeb cílové skupiny rodina s dětmi v těžké životní situaci [on-line]. Dostupné 12.3.2015 z www.esfcr.cz)

2.2.3 Oblast bydlení

Bydlí v nevyhovujících bytových podmínkách, mnohdy v souvislosti s nevyhovujícími hygienickými podmínkami. Některé vícečetné rodiny žijí v jednopokojových bytech. Vyžadují podporu a motivaci vedoucí ke změně životních návyků ve vztahu k bydlení. Dle analýz ČSÚ vychází, že nízkopříjmové skupiny mají vyšší nájemné než střední a vysoko-příjmové domácnosti až o 2.500Kč. (ESFR (2013): Analýza potřeb cílové skupiny rodina s dětmi v těžké životní situaci [on-line]. Dostupné 12.3.2015 z www.esfcr.cz)

2.2.4 Uplatnění na pracovním trhu

Potřeba pomoci zorientovat se na trhu práce, při vyhledávání a udržitelnosti zaměstnání. Podpora při obnově pracovních návyků u dlouhodobě nezaměstnaných. (ESFR (2013): Analýza potřeb cílové skupiny rodina s dětmi v těžké životní situaci [on-line]. Dostupné 12.3.2015 z www.esfcr.cz)

2.2.5 Vzdělání, smysluplné trávení volného času a mimoškolních aktivit

Zařazení dětí do předškolních zařízení. Finančně dostupné a zajímavé mimoškolní aktivit, které by děti vedly ke smysluplnému trávení volného času. Podpora starších dětí v motivaci ke školní docházce a plnění svých školních povinností. Doučování a zajištění financí na

školní potřeby. (ESFR (2013): Analýza potřeb cílové skupiny rodina s dětmi v těžké životní situaci [on-line]. Dostupné 12.3.2015 z www.esfr.cz)

2.2.6 Sociální služby a služby návazné

Prostřednictvím sociálních služeb je zajišťována pomoc při péči o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, pomoc s výchovou, poskytnutí informace, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, psycho- a socioterapie, pomoc při prosazování práv a zájmů. (MPSV (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

3 PODPORA RODINY

Sociálně slabé rodiny vykazují nízké povědomí o sociálních službách a službách návazných, které by jim nelehkou životní situaci mohly ulehčit. Většina rodin neví o možnostech, kde by byly jakékoliv poradenské služby nabízeny. Informace o sociálních službách a formách pomoci, rodiny získávají především od sociálních pracovníků. I. pilířem pomoci je stát a v přenesené působnosti vykonávají důležitou funkci právě sociálně právní ochrana dětí v rámci kraje a obcí. V této kapitole se zabývám přímo již formou pomoci sociálně slabým rodinám.

3.1 Rodinná politika

Rodinná politika ve své podstatě představuje souhrn aktivit a opatření za účelem podpory rodiny. Z tohoto pohledu lze rozlišit dva typy služeb, které slouží podpoře rodiny. První z nich jsou služby sociální povahy, které jsou zaměřeny buď přímo na podporu a pomoc rodině jako celku nebo na jednotlivé členy rodiny nacházející se v takové sociální situaci, kterou nedokážou zvládnout vlastními silami, ani za pomoci rodinných příslušníků. Síť sociálních služeb pro rodiny není v jednotlivých regionech v ČR dostatečně vytvořená a rozvíjena. (MPSV, 2005, s. 27)

Druhým typem služeb pro rodinu jsou služby na podporu fungující rodiny, např. služby zaměřené na podporu rodiny v péči o děti, služby zaměřené na podporu funkce a soudržnosti rodiny a služby pomoci s vedením domácnosti. Tyto služby mají preventivní podpůrný charakter. Služby pro fungující rodiny nejsou v jednotlivých regionech dostatečně rozvinuty. V případě služeb zajišťovaných nestátními neziskovými subjekty, není fungování dostatečně legislativně ošetřeno. (MPSV, 2005, s. 27)

Služby pro fungující rodiny začaly být v roce 2005 finančně podporovány prostřednictvím dotačního programu MPSV - „Podpora fungující rodiny“. Kromě této podpory nebyla doposud službám pro fungující rodiny věnována ze strany státu pozornost. Existence kvalitních dostupných služeb pro rodinu hraje naprosto zásadní úlohu v souvislosti s posilováním ekonomické soběstačnosti rodin. Dílčími cíli poskytování služeb pro rodiny je umožnit členům rodin setrvat nebo se navrátit do jejich přirozeného rodinného prostředí, předcházet sociálnímu vyloučení rodin, podporovat duševní zdraví a psychickou stabilitu rodinných příslušníků jako prevenci rozpadů rodin, řešit konflikty a problémy v partnerském a rodinném soužití ve snaze obnovit soběstačnost a funkčnost rodiny, podporovat ohrožené rodiny, pomáhat rodičům při problémech s výchovou a péčí o děti a usnadnit péči o seniory v rodině. (MPSV, 2005, s. 28)

Jelikož se jedná o politiku průřezovou, zasahuje do nejrozličnějších veřejných oblastí života společnosti, jako je např. bydlení, školství, zdravotnictví, trh práce, infrastruktura. Na druhou stranu se však týká oblasti vysoce soukromé, a musí tedy respektovat autonomii a schopnost rodin samostatně se rozhodovat. Rodinná politika je proto soustředěna na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí, nikoli na přebírání těchto rolí a zasahování do vnitřního života rodin, rozdělení sociálních rolí v rodině atd. Měla by pamatovat na všechny vývojové fáze rodin, stejně jako na jejich potřeby v konkrétních situacích. (MPSV, 2008, s. 1-8)

Současná rodina se potýká s řadou faktorů, které její pozici oslabují. Jako příklad je uváděn stále přetrvávající pokles reálné hodnoty dávek vyplácených v souvislosti s náklady na péči o dítě z rodin s průměrnými příjmy, zastávání nefinanční podpory rodin, nedostatečné kapacitní a teritoriální zajištění služeb pro rodiny stejně jako nemožnost jejich odpočtu z daní. Jendou z oblastí, kde by opatření rodinné politiky mohli přispět k lepšímu fungování rodin, je zajištění lepších podmínek pro sloučení rodičovské a profesní role rodičů. (MPSV, 2005)

Rodinná politika si klade za cíl přispět k integraci romských rodin do české společnosti. Romské rodiny by měly být podporovány takovým způsobem, aby dosahovaly větší ekonomické soběstačnosti a mohly tak nést odpovědnost za vlastní život. Ve smyslu naplňování zásady sociální spravedlnosti by romským rodinám měly být zabezpečeny rovné příležitosti a šance zejména ve vztahu k přístupu ke vzdělání a zaměstnání. Důležitým cílem je také zvýšení kvality soužití v romských rodinách, zejména v oblasti výchovy dětí a péči o ně, podpory fungujícího rodičovství a kultivace partnerských vztahů, což by přispělo

k prevenci dysfunkcí a rozpadu romských rodin a umístování romských dětí do ústavní péče. (MPSV, 2005)

3.2 Aktivita k podpoře rodiny

Aktivita jsou dostupné ve formě sociálních služeb, jejich mnoho, vytyčím jen ty, které jsou zaměřeny přímo na sociálně slabé rodiny.

3.2.1 Sociální služby jsou zaměřeny na pomoc a podporu jednotlivým členům rodiny a/nebo rodině jako celku nacházejícím se v nepříznivé sociální situaci za účelem prevence sociálního vyloučení. Základními druhy sociálních služeb jsou podle zákona č.108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů: sociální poradenství, sociálně zdravotní služby, sociální rehabilitace, osobní asistence, pečovatelská služba, průvodcovská/předčitatelská/tlumočnická služba, služby rané péče, podporované bydlení, odlehčovací služby, centra denních služeb, stacionáře denní a týdenní, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, azylové domy, domy na půl cesty, chráněné bydlení, kontaktní centra, telefonická krizová intervence, krizová pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné péče a doléčovací, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terapeutické komunity, terénní programy). Cílem sociálních služeb je podporovat rozvoj nebo alespoň zachování stávající soběstačnosti jednotlivce či rodin, jejich návrat do vlastního domácího prostředí, obnovení nebo zachování původního životního stylu. Rozvíjet schopnosti, umožnit jim, pokud toho mohou být schopni, vést samostatný život. Snížit sociální a zdravotní rizika související se způsobem života. (MPSV (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

Sociální poradenství poskytuje osobám v nepříznivé sociální situaci potřebné informace přispívající k řešení jejich situace. Základní sociální poradenství je součástí všech druhů sociálních služeb. Odborné sociální poradenství zahrnuje občanské poradny, manželské a rodinné poradny, sociální práci s osobami společensky nepřízpůsobenými, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, sociálně právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením a seniory. Služba obsahuje poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně. (MPSV (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

Základní sociální poradenství je poskytováno v rozsahu podání informace přispívající k řešení sociálně nepříznivé situace zájemcům o sociální službu a uživatelům sociálních služeb, toto sociální poradenství je ze zákona obligatorní činností, kterou musí zajišťovat všechny druhy sociálních služeb. (MPSV (2013): Aktivita k podpoře rodiny [on-line]. Dostupné 24.9.2014 z <http://www.mpsv.cz/cs/14471>)

Odborné sociální poradenství v oblasti poskytování vysoce erudovaného poradenství různým cílovým skupinám uživatelů této služby ocitajících se sociálně nežádoucí situaci nejen z titulu věku a zdravotního stavu, ale také z důvodů různých těžkých životních situací vyplývajících z životního cyklu nebo z konfliktního jednání jiných osob. Služba může být realizována v poradenských zařízeních (typicky občanské poradny, manželské a rodinné poradny, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí aj.) a dále terénní formou v běžném prostředí klientů služby. (Odbor 21, (2013): Aktivita k podpoře rodiny [on-line]. Dostupné 24.9.2014 z <http://www.mpsv.cz/cs/14471>)

Sociální poradenství je též součástí sociální práce s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností nebo jsou ohroženi sociálním vyloučením, tato činnost je zajišťována též sociálními pracovníky obcí. Úřady obcí s rozšířenou působností a krajské úřady mají též v systému sociálních služeb za povinnost koordinovat sociální služby v rámci svého správního obvodu, a to s ohledem na potřeby osob a na potřeby pro poskytování služeb a současně zajišťují činnosti sociální práce v rámci správního obvodu. (MPSV (2013): Aktivita k podpoře rodiny [on-line]. Dostupné 24.9.2014 z <http://www.mpsv.cz/cs/14471>)

Služby sociální prevence mají zabránit sociálnímu vyloučení lidí, kteří jsou jím z různých důvodů ohroženi. Cílem služeb je napomoci uživatelům služeb k překonání nepříznivé sociální situace vedoucí k sociálnímu fungování ve společnosti a současně ochrana společnosti před vznikem a šířením společensky nežádoucích jevů. (mezi služby patří např. raná péče, telefonická krizová pomoc, azylové domy, domy na půl cesty, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, terénní programy, kontaktní a intervenční centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, terapeutické komunity) (MPSV (2013): Aktivita k podpoře rodiny [on-line]. Dostupné 24.9.2014 z <http://www.mpsv.cz/cs/14471>)

Služby na podporu fungující rodiny, které mají preventivní a podpůrný charakter. Jejich účelem je usnadňovat a posilovat partnerské a manželské soužití a rodičovství, podporovat rodiny v péči o děti a při harmonizaci práce a rodiny.

(MPSV (2013): Aktivita k podpoře rodiny [on-line]. Dostupné 24.9.2014 z <http://www.mpsv.cz/cs/14471>)

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Služba se poskytuje za úplatu. (MPSV (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

Kontaktní centra jsou nízkoprahová zařízení navazující kontakt s osobami ohroženými závislostí na návykových látkách. Cílem služby je minimalizovat sociální a zdravotní rizika spojená s zneužíváním návykových látek. Služba obsahuje terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně. (MPSV (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

Krizová pomoc je ambulantní nebo pobytová služba na přechodnou dobu poskytovaná osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svoji nepříznivou situaci vlastními silami. Služba obsahuje poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně. (MPSV (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně – patologickými jevy nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovaný většinou společností. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových aktivit. Cílem je zlepšit kvalitu života cílové skupiny předcházením, snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně. (MPSV (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého existují rizika ohrožení jeho vývoje nebo je jeho vývoj ohrožen

v důsledku dopadů dlouhodobě obtížné sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně. (MPSV (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

Terénní programy jsou služby poskytované osobám, které vedou nebo jsou ohroženy rizikovým způsobem života. Služba je určena pro problémové skupiny dětí a mládeže, uživatele drog, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně. (MPSV (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

3.2.2 Finanční podpora rodiny

Politika státního sociálního zabezpečení se svým systémem dávek státní sociální podpory a sociální péče zaměřuje na nízkopříjmové rodiny s dětmi. Podíl výdajů státu na nízkopříjmové rodiny s dětmi se v posledních letech dokonce mírně zvyšuje. Systém státní sociální podpory nezohledňuje pořadí dětí v rodině. (MPSV, 2005, s. 42)

Investice státu do dětí by měla být také chápána jako investice do lidského kapitálu a budoucího společenského a ekonomického rozvoje. Podpora těchto rodin musí být komplexní, nikoli pouze finanční. Chudoba, která tyto rodiny ve zvýšené míře ohrožuje, přináší nejen materiální strádání, ale také omezení rovných vzdělávacích šancí a zvýšené riziko sociálního vyloučení. Tomu je nutno zvláště u dětí předcházet a zabráňovat, což je velmi důležité pro formování jejich dalšího života, postojů a hodnot. Vzhledem k zásadě podpory soběstačnosti rodiny by měl stát také v případě rodin se třemi a více dětmi podporovat možnost alespoň částečného zapojení jejich matek na trh práce, což se prokazuje jako nejúčinnější nástroj boje s chudobou vícedětných rodin. Podmínkou takového pracovního zapojení však musí být dostatečně vytvořená síť finančně a místně dostupných služeb pro rodiny, které pomohou rodičům s péčí, výchovou a vzděláním dětí. (MPSV, 2005, s.42)

Do současné doby nebyla přijata vládou ČR koncepce ani zákon, který by upravoval oblast sociálního dostupného bydlení. Nový systém, který by měl účinný od 1.1.2017, do konce února 2015 měla být koncepce předložena vládě ČR, dle zákona o dostupném bydlení pro

osoby v bytové nouzi se zaměří na osoby bez bydlení, osoby ohrožené ztrátou bydlení, osoby žijící v nevyhovujících podmínkách a osoby vynakládající nepřiměřené výdaje na oblast bydlení. Návrh koncepce nebyl k dnešnímu dni 16.3.2015 předložen. (MPSV, (2015): Návrh koncepce dostupného bydlení pro osoby v bytové nouzi [on-line]. Dostupné 16.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/20153)

Tři stupně dostupného bydlení v návrhu koncepce od 1.1.2017:

Krizové bydlení – nově upravená forma sociálního služby (noclehárny a azylové domy), určeno osobám, které získají osvědčení a potřebují ihned ubytovat a sociální pomoc, nemělo by být na delší dobu než 6 měsíců

Sociální byt (součást bytového fondu obce) – zkolaudovaný prostor určený k trvalému bydlení se sníženými standardy bydlení, povinná sociální práce s osobami v tomto bytě.

Dostupný byt (součást bytového fondu obce) – zkolaudovaný prostor určený k trvalému bydlení, doplatek na bydlení je užíván oprávněnou osobou na základě nájemní smlouvy na dobu určitou. (MPSV, (2015): Návrh koncepce dostupného bydlení pro osoby v bytové nouzi [on-line]. Dostupné 16.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/20153)

Mezi současný pilíř bydlení se státní podporou patří sociální práce a sociální služby a v podobě dávek:

Státní sociální podpora

Systém státní sociální podpory je upraven zákonem č.117/1995 Sb., o státní soc. podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Pojem státní sociální podpory označuje dávky, poskytované osobám (rodinným příslušníkům) ve společensky uznaných sociálních situacích, kdy stát skrze jejich vyplacení z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci. V rámci systému státní sociální podpory je poskytován: přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné. (Zákon o státní sociální podpoře, Zákon č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Počet osob s příspěvkem na bydlení je 222.815 osob a počet se neustále zvyšuje. Výše průměrné dávky příspěvek na bydlení je 3.200 Kč. Nejvíce dávek jde do nájemního bydlení, 121.990. (MPSV, (2015): Návrh koncepce dostupného bydlení pro osoby v bytové nouzi [on-line]. Dostupné 16.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/20153)

Pomoc v hmotné nouzi

Pomoc v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Podle zákona o pomoci v hmotné nouzi se poskytuje pomoc rodině, pokud rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb jejích členů a současně nemohou být tyto příjmy z objektivních důvodů zvýšeny a nelehká životní situace vyřešena vlastním přičiněním. Zákon o pomoci v hmotné nouzi zároveň napomáhá řešení některých nárazových životních situací, které nelze vyřešit jinak než okamžitou pomocí. Vyplácené dávky jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc. (*Zákon o pomoci v hmotné nouzi*, Zákon č. 111/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Počet osob s doplatkem na bydlení je 74.206 osob a počet se neustále zvyšuje. Výše průměrné dávky doplatek na bydlení je 3.603 Kč. Nejvíce dávek jde do nájemního bydlení, 33.758. (MPSV, (2015): Návrh koncepce dostupného bydlení pro osoby v bytové nouzi [on-line]. Dostupné 16.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/20153)

3.3 Aktéři rodinné politiky a jejich role

Základními aktéry regionální rodinné politiky jsou kraje a obce. Nemohou proto rodinnou politiku opomíjet.

Navzdory tomu, že bezprostřední znalost potřeb rodin a místních podmínek činí z obcí a krajů jedny z nejdůležitějších aktérů rodinné politiky, není význam regionální a komunální rodinné politiky v ČR doceněn. Rozsah a kvalita podpory rodiny se v jednotlivých krajích a obcích liší v závislosti na představách a konkrétních přístupech tamní samosprávy, jejich jednotlivých představitelů, případně dalších aktérů veřejného života. Některé kraje a obce si rodinnou politiku ztotožňují pouze s podporou ve formě dávek státní sociální podpory, sociální péče, případně se sociálně-právní ochranou dětí. Kraje a obce mají významný potenciál, zejména pokud jde o podporu rodiny formou zřizování a poskytování sociálních služeb. Nicméně i zde platí, že nabídka, skladba, kvalita a neposlední řadě dostupnost poskytovaných služeb vykazuje v jednotlivých krajích a obcích značné rozdíly. Propagace rodinných témat rovněž není vždy dostatečná. (MPSV, 2005, s.56)

3.3.1 Obce a kraje

Mají blíže k lidem a jejich potřebám a jsou schopny na základě podnětů pomocí konkrétních cílených opatření vytvářet na místní úrovni prostředí přátelské rodině. Mezi jejich úlohy patří

iniciace prorodinných aktivit a podněcování občanů k aktivnímu podílení se na jejich plánování. Vytváření podmínek k poskytování služeb pro rodiny a vyhledávání rodin se specifickými potřebami. Informování občanů o celkové situaci rodin a prorodinných opatření v obci. Dbají na vytváření vhodných podmínek pro rozvoj sociálních služeb, zejména zjišťováním skutečných potřeb lidí a zdrojů k jejich uspokojení, kromě toho sami zřizují organizace poskytující sociální služby. (MPSV, (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

Obce by měly zajišťovat sociální nebo dostupný byt, dle zákonem stanovených počtů. Vytvořit minimální velikost fondu sociálního/dostupného bydlení. Obecní fond lze zajistit vlastním bytovým fondem, prostřednictvím NNO či pronájmem bytů od soukromých vlastníků. Na obecní úrovni by měl být vytvářen Obecní fond rozvoje dostupného bydlení. Zdroje lze získat z výnosů z nájmu a dále z příjmu z nové dávky na podporu bydlení, která se vytvoří sloučením současného doplatku a příspěvku na bydlení. U sociálních bytů je nutné poskytnout sociální práci. Dávky určená na bydlení pro osobu v sociálním či dostupném bytě půjde na vázaný účet obce. Obce budou uzavírat smlouvy s majiteli bytů či smlouvu a spolupráci s ostatními obcemi v případě, že nemá dostatečný bytový fond pro sociální či dostupné bydlení. Díky investiční podpoře státu dostanou obce možnost obnovy stávajícího či výstavby nového bytového fondu. (MPSV, (2015): Návrh koncepce dostupného bydlení pro osoby v bytové nouzi [on-line]. Dostupné 16.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/20153)

3.3.2 Nestátní neziskové organizace (dále jen „NNO“) a fyzické osoby

Poskytují sociální služby určené rodinám a služby pro rodinu. Důležitou podmínkou efektivity jejich činnosti je to, aby kraje či obce vnímali NNO jako partnery. Jejich prostřednictvím mohou na regionální úrovni organizovat řadu prorodinných opatření. Nabízejí široké spektrum služeb, jsou rovněž významnými poskytovateli sociálních služeb. (MPSV, (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

3.3.3 Ministerstvo práce a sociálních věcí

Hlavním úkolem je příprava dlouhodobých systémových opatření a příslušných právních předpisů a podpora rozvoje kvality poskytovaných sociálních služeb. Jde o podporu v plánování sociálních služeb v krajích a obcích opírající se o zjištěné potřeby lidí, zvyšování odbornosti a kvality poskytovaných služeb s důrazem na ochranu práv uživatelů služeb. Podpora v občanských a svépomocných aktivitách v neziskovém sektoru. V oblasti podpory neziskového sektoru ministerstvo realizuje dotační řízení, jehož cílem je přispívat na provoz a

rozvoj sociálních služeb poskytovaných nestátními neziskovými organizacemi. Dotační řízení je vyhlášováno každoročně. Se vstupem ČR do EU se i pro tento systém otevřela příležitost využít tzv. „strukturální pomoc“. MPSV zajišťuje čerpání prostředků z Evropského sociálního fondu. V sociální oblasti mají samospráva (obce, kraje), nestátní neziskové organizace a další organizace možnost čerpat finanční prostředky na vzdělávání svých zaměstnanců s cílem posílit jejich schopnosti a dovednosti při poskytování sociálních služeb a na podporu a pomoc skupinám ohroženým sociálním vyloučením. (MPSV, (2015): Sociální služby [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/18661)

3.3.4 Školská zařízení a jiné vzdělávací instituce

Při péči o děti a jejich vzdělávání mohou podporovat výchovné funkce rodiny, pomoci vyhledávat rodiny s problémy, přispívat k integraci rodin, provádět výchovu k rodičovství, předávat rodinné hodnoty mladým generacím. (MPSV, 2008, s. 9-15)

Na závěr teoretické části se zmiňuji o nejdůležitějším orgánu, který je v přímém styku se sociálně slabými rodinami v rámci krajů a obcí. V jeho kompetenci je mnoho úkonů, které mohou pomáhat sociálně slabým rodinám v předcházení, řešení chybějících potřeb a problémů, proto by jeho funkce měla být zajištěna v plném rozsahu.

3.3.5 Sociálně právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana, tak zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly. Tvoří tak předmět činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, a to v závislosti na jejich působnosti. Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti rodinně-právní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod., a z toho také vyplývá okruh subjektů, které ji realizují. Z této skutečnosti je zřejmé, že právní úpravu ochrany dítěte nelze zahrnout do jediného právního předpisu. Deklarace práv dítěte, přijatá VS OSN 20. listopadu 1959 a Úmluva o právech dítěte přijatá v roce 1989, deklarují rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, která musí mít nárok na potřebnou ochranu

a takovou pomoc, aby mohla plnit svou úlohu. (*Zákon o sociálně – právní ochraně dětí*, Zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o SPOD))

Dítě tak ve smyslu těchto mezinárodních dokumentů potřebuje pro svou tělesnou a duševní nezralost zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením a po něm.

Činnosti poskytované v rámci sociálně-právní ochrany dětí:

- a) poradenská činnost v rámci sociálně-právní ochrany dětí
- b) činnost v rámci sociálně-právní ochrany dětí v náhradní rodinné péči
- c) práce s dětmi vyžadující zvýšenou pozornost v rámci sociálně-právní ochrany dětí
- d) zřizování zařízení sociálně-právní ochrany dětí

jinými slovy

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině

(*Zákon o sociálně – právní ochraně dětí*, Zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o SPOD))

Komunitní plánování

V rámci sociálního odboru, pod který spadá sociálně právní ochrana dětí, je zajišťováno komunitní plánování. Je to metoda, která umožňuje zpracovávat rozvojové materiály pro různé oblasti veřejného života na úrovni obce i kraje a která výrazně posiluje principy zastupitelské demokracie. Charakteristickým znakem metody je důraz kladený na zapojování všech, kterých se zpracovávaná oblast týká, na dialog a vyjednávání, na dosažení výsledku, který je přijat a podporován většinou účastníků. Komunitní plánování sociálních služeb je otevřený a cyklický proces zjišťování potřeb a zdrojů a hledání řešení, která nejlépe odpovídají místním podmínkám a potřebám lidí. Do procesu jsou zapojeni zástupci obcí/regionů/krajů, poskytovatelé a uživatelé sociálních služeb a veřejnost. (MPSV (2005):

Co je komunitní plánování sociálních služeb a kdo jsou jeho hlavní aktéři [on-line]. Dostupné 18.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/850)

Cílem komunitního plánování sociálních služeb je posilovat sociální soudržnost komunity a podporovat sociální začleňování a předcházet sociálnímu vyloučení jednotlivců i skupin. Pro obec má přínos v zapojení všech účastníků systému sociálních služeb (uživatelé, poskytovatelé, zadavatelé) do přípravy a uskutečňování plánu sociálních služeb a zvyšuje tak podíl občanů na rozhodovacím procesu o způsobu jejich zajišťování, legitimizuje rozhodování řídicích a zastupitelských orgánů a zvyšuje míru zapojení občanů do dění v obci, v podpoře dialogu a spolupráce mezi obyvateli, v umožňování obcím sdružovat stávající zdroje a zvyšuje se tím efektivita jejich využití, dále se zvyšuje dostupnost a kvalita sociálních služeb a rozšiřuje jejich nabídku, zajišťuje se tím, aby sociální služby odpovídaly zjištěným místním potřebám, reagovaly na lokální odlišnosti. Dalším přínosem je zvyšování efektivity investovaných finančních prostředků, protože se vynakládají jen na takové služby, které jsou potřebné. (MPSV (2005): Jaký má komunitní plánování sociálních služeb pro obce přínos [on-line]. Dostupné 18.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/851)

EMPIRICKÁ ČÁST

4 Cíl šetření

Cílem empirické části práce je identifikovat a analyzovat potřeby sociálně slabých rodin v kontextu služeb pro rodiny s dětmi v regionu Litovelska. Na základě získaných informací se pokusím o vytvoření sociální sítě, která by byla přínosná pro sociální odbor Městského úřadu Litovel.

4.1 Výzkumný problém a cíl

Pro vymezení hranic zkoumaného jevu je nutné stanovit si výzkumný problém a z něj vycházející výzkumnou otázku. Výzkumná otázka musí být položena jasně a musí být zřejmé, že v rámci výzkumu, tedy za použití plánovaných metod a postupů, jsme schopni na výzkumnou otázku odpovědět. (Miovský, 2006, s.88)

Výzkumný problém: Chybějící sociální služby a služby návazné pro sociálně slabé rodiny v regionu Litovelska

V komunitním plánu sociálních služeb Litovelska se uvádí, že je v tomto regionu 13,50% rodin s dětmi a osoby v přechodné krizi a 3,50% etnických menšin, kdy tento počet se v posledním roce zvýšil o 8 nových rodin s počtem dětí více jak 4 děti v rodině. Celkově tedy můžeme říci, že sociálně slabých rodin tvoří 20% populace v regionu Litovelska. Do této skupiny patří všechny rodiny v Litovli a rodiny z okolních obcí, včetně dětí žijící mimo rodinu. Sociální pomoc a služby se zaměřují hlavně na rodinnou pomoc, právní poradenství a na ochranu zájmů nezletilých dětí. Důležitým je také pomoc při udržení popřípadě opětovného navrácení důstojného nebo morálního života rodiny a jejích členů. (řídící skupina komunitního plánování sociálních služeb Litovelska, 2010)

V programu komunitního plánování v regionu Litovelska vznikla analýza pracovní skupiny, kterou tvoří, ve které se uvádí silné a slabé stránky sociálních služeb pro rodiny s dětmi a osoby v přechodné krizi:

Silné stránky (existující a fungující organizace)	Slabé stránky
- MC Rybička jako prevence sociálního	- nedostatek prostor pro jednotlivé

vylovení rodičů pečujících o dítě do 6 let - volnočasové aktivity (ZŠ, DDM, ZUŠ, sportovní kroužky Tatran a Sokol - římsko-katolická farnost Litovel zajišťuje letní tábory, víkendy pro rodiny, víkendy jen pro tatínky a děti, zahradní slavnost pro rodiny - charita: začleňuje do svých řad dobrovolníky, děti, mládež, studenty na Tříkrálovou sbírku	aktivity: MC, aktivity pro mládež - chybí hlídání dětí, v případě, že matka potřebuje vyřídit úřední záležitosti - chybí sociálně-právní poradna pro rodiny a osoby v krizi – nepřetržitě - velmi špatná informovanost obyvatel o poskytovaných sociálních službách pro rodiny - nedostatek aktivit neplacených pro sociálně slabé rodiny - není rodinné vstupné na sportovní akce - chybí krizový byt pro matky v tísní (zařízení pro krizovou pomoc) telefonní linka – krizová pomoc
Příležitosti	Ohrožení
- rostoucí zájem o program MC Rybička - možnost využít potencionálních dobrovolníků - rozšiřování spolupráce MC s MŠ, ZŠ, DDM - spolupráce se studenty gymnázia (nad 18 let) – při zajišťování hlídání dětí, při různých akcích pro maminky	- nedostatek finanční podpory ze strany města - malý zájem sponzorů - nedostatek vhodných prostor pro danou aktivitu ve vhodné lokalitě - špatná spolupráce rodičů dětí základních a středních škol - těžké získávání dobrovolníků z řad rodičů

Nabídka sociálních a návazných služeb pro sociálně slabé rodiny je nedostačující. Což vyplývá i z množství slabých stránek. V dokumentu II. Komunitní plán sociálních služeb Litovelska pro období 2010 – 2014 si řídicí skupina klade cíle.

Cíl 1: snižovat výskyt sociálně – patologických jevů ve městě tvorbou a realizací preventivních programů zaměřených na děti a rodinu. Cíl má především preventivní charakter. Opatřením pro tento cíl, je udržení činnosti MC Rybička a jeho stávajících aktivit.

Cíl 2: podpora vzniku Krizové pomoci pro rodiče s dětmi. Posláním Krizové pomoci je poskytnout akutní, neodkladnou podporu rodičům s dětmi, kteří se přechodně ocitli v situaci ohrožující jejich zdraví nebo život a nejsou schopni ji řešit vlastními silami a z vlastních zdrojů. Cílem je poskytnout uživatelům bezpečí a podporu, aby se zvýšila jejich schopnost situaci zvládat.

Silné a slabé stránky sociálních služeb příslušníky romských komunit a dalších etnických menšin:

Silné stránky	Slabé stránky
- poradenství MěÚ Litovel - poradenství ÚP Olomouc – pobočka Litovel	- chybí centrum pro setkávání etnika - nedostatek tiskovin v rodném jazyce - neochota, lhostejnost, odměřenost veřejnosti přijmout jiné etnikum - nutnost zvýšit spolupráci s ÚP na zvýšení pracovních míst vhodných pro tuto cílovou skupinu - chybí dům na půli cesty - chybí občanské sdružení – sociální poradenství
Příležitosti	Ohrožení
- možnost navštěvovat školu – možnost studia	- vnímání strachu z majority

- volnočasové aktivity - příležitosti práce pro sezónní dělníky (cukrovar)	
---	--

Cíl 1: podpora řešení problematiky bydlení pro příslušníky národnostních menšin ohrožených sociálním vyloučením. Cílem opatření je zjištění poptávky na vytvoření Domu na půl cesty na Litovelsku.

Cíl 2: podpora vzniku terénní sociálně aktivizační služby pro příslušníky národnostních menšin ohrožených sociálním vyloučením. Terénní služby by měla být zaměřena na pomoc především příslušníky romské komunity, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci. Bude sloužit ke zmapování jejich současného stavu, k řešení problémů s bydlením, zadlužeností, s nároky na sociální dávky, ke zvyšování vzdělanosti a poskytnutí materiální pomoci v rámci charitního šatníku. Primárním cílem terénní služby bude omezovat negativní důsledky plynoucí z nepříznivé sociální situace a předcházet sociálnímu vyloučení. Terénní pracovníci se budou snažit posílit schopnost uživatelů samostatně řešit své problémy, chápat důsledky svého jednání a vést je k větší celkové odpovědnosti.

Na Litovelsku existuje určitý rozsah a kvalita služeb pro sociálně slabé rodiny. Cílem výzkumu je identifikovat a analyzovat potřeby sociálně slabých rodin v kontextu služeb pro tyto rodiny na Litovelsku. Půjde o to zjistit, zda je v regionu Litovelska dostatečná nabídka kvalitních služeb.

4.2 Paradigma výzkumu

V sociologickém výzkumu můžeme hovořit o kvantitativním a kvalitativním paradigmatu (Disman, 2011, s.15)

Jako metodu výzkumu jsem použila kvalitativní výzkum. Disman (2011, s. 285) definuje: „kvalitativní výzkum jako nenumerné šetření a interpretaci sociální reality, jehož cílem je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“

Využití kvalitativního přístupu v psychologických vědách je přístupem, který pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní i vnější reality využívá kvalitativních metod. (Miovský, 2006, s. 17)

V kvalitativním výzkumu je výzkumná otázka ekvivalentem výzkumné hypotézy. V kvalitativním výzkumu netestujeme hypotézy, ale odpovídáme na otázky. Hypotézu nelze měnit, ale výzkumnou otázku můžeme měnit, můžeme ji přeformulovat, zpřesnit nebo dokonce i zavrhnout a pak formulovat novou. (Miovský, 2006, s.88)

V kvalitativním výzkumu je na začátku sběr dat, v nichž výzkumník hledá určité pravidelnosti, pak formuluje předběžné závěry a na konci výzkumu může být nová teorie nebo nově formulované hypotézy. (Disman, 2011, s.287)

5 Metoda získávání dat

Jako metodu sběru dat jsem použila polostrukturované interview. Patří mezi nejrozšířenější metodu sběru dat pomocí interview, protože díky němu můžeme eliminovat řadu nevýhod nestrukturovaného i strukturovaného interview. Při použití této metody můžeme měnit pořadí otázek, je možné žádat respondenta o upřesnění otázky, můžeme si nechat vysvětlit, jak danou věc myslí a ověřit si, jestli jsme jeho odpovědi rozuměli správně, můžeme také klást doplňující otázky. V podstatě můžeme kombinovat prvky strukturovaného i nestrukturovaného interview, což je ideální výzkumná technika v rámci kvalitativního přístupu. (Miovský, 2006, s. 159 - 161)

Hlavní výzkumná otázka zní: **Existují sociální služby, které naplní sociální potřeby sociálně slabých rodin v regionu Litovelska?** Z hlavní výzkumné otázky vychází konstrukce otázek pro metodu sběru dat - polostrukturovaný rozhovor. Při sestavování dílčích otázek jsem vycházela z toho, že jsou směřovány na subjekty, které se přímo setkávají se sociálně slabými rodinami a musí s nimi z určitého důvodu komunikovat, pracovat, věnovat se jim. Otázky jsou zaměřené na existenci sociálně slabých rodin, jejich potřeby, problémy a řešení.

Předem připravené otázky mi umožnily efektivně využít čas pro rozhovory, což byl asi hlavní důvod, proč jsem zvolila techniku polostrukturovaného rozhovoru. Záměrem bylo také držet se určité struktury otázek, aby bylo snadnější jejich porovnávání a kategorizace.

5.1 Výzkumný vzorek

Pro výběr výzkumného souboru respondentů jsem zvolila metodu záměrného výběru. Podle Miovského (2006, s. 135) „za záměrný (někdy také účelový) výběr výzkumného vzorku

označujeme takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností.“ Kritériem výběru výzkumného souboru je tedy určitá vlastnost nebo také stav.

Miovský (2006, s. 138) rozlišuje několik typů záměrného výběru výzkumného souboru. Pro účely svého výzkumu jsem zvolila záměrný (účelový) výběr přes instituce, kdy se využívá určitý typ služeb nebo institucí určených pro cílovou skupinu, která je předmětem výzkumu.

Výzkumný vzorek představuje 10 záměrně vybraných subjektů, které přicházejí do styku se sociálně slabými rodinami. Kritériem výběru byla i zákonem daná práce se sociálně slabými rodinami. Mezi subjekty pro můj výzkum jsem zahrnula ředitelky základních škol v Litovli, dětskou lékařku v Litovli, ředitelku mateřské školy v Litovli, vedoucí oddělení bytového hospodářství MěÚ Litovel, vedoucí MC Rybička, starostu města Litovel, sociální pracovníci a opatrovníka na sociálním odboru MěÚ Litovel, referentky nepojistných sociálních dávek na hmotné nouzi v Litovli. Cílem tohoto výběru bylo zachytit z pohledu subjektů potřeby sociálně slabých rodin a sociální služby, které jsou jim nabízeny. Sociálně právní ochrana dětí, školská zařízení a návazné služby považuji za hlavní aktéry pro práci se sociálně slabými rodinami, proto výzkumný vzorek tvoří zaměstnanci těchto institucí.

5.2 Analýza dat - zakotvená teorie a otevřené kódování

Analýzu údajů zjištěných během výzkumu jsem provedla pomocí otevřeného kódování metody zakotvené teorie.

Zakotvená teorie je metoda kvalitativní analýzy, kdy na začátku nestojí teorie, ale začínáme zkoumanou oblastí a během výzkumu necháváme „vynořit“ to, co je významné v této oblasti. (Miovský, 2006, s. 226) 32

Zakotvená teorie nabízí postupy pro analýzu dat každému badateli. Každý z badatelů vkládá do výzkumu svůj specifický náhled a teorie, která z výzkumu vznikne, pak odpovídá pojetí každého z nich. (Strauss, Corbinová, 1999, s. 17)

Operace, pomocí kterých jsou zjištěná data analyzována, konceptualizována a znovu skládána novým způsobem, se označují jako kódování. Pod pojmem konceptualizace se rozumí postup, při němž se badatel snaží k popisovanému jevu vytvořit určitý základní výklad k jeho hlubšímu a lepšímu pochopení. V kontextu zakotvené teorie rozeznáváme otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování. (Miovský, 2006, s. 228)

Strauss a Corbinová (1999, s. 42) definují otevřené kódování jako „proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů.“

V průběhu otevřeného kódování jsou zjištěné údaje:

- rozebrány na samostatné části,
- prostudovány,
- porovnávány,
- jsou v nich odhalovány podobnosti a rozdíly,
- podobné údaje (pojmy) jsou seskupovány do kategorií (kategorizace údajů). (Strauss, Corbinová, 1999, s. 43)

5.3 Provedení a zpracování rozhovorů

Rozhovory byly provedeny od ledna do března roku 2015. Pro všechny respondenty jsem měla připravené obdobné otázky. Některé otázky byly přímo zaměřeny na práci daného subjektu.

Rozhovory trvaly průměrně 35 minut. Se souhlasem respondentů byly zaznamenány písemně (elektronicky). Účastníkům výzkumu byla zaručena absolutní anonymita a ochrana osobních údajů.

5.4 Interpretace a analýza rozhovorů

Metodou analýzy zjištěných dat je otevřené kódování. Zjištěné údaje byly prostudovány, porovnávány s cílem najít podobnosti a rozdíly. Podobné údaje byly seskupeny do jednotlivých kategorií, což představuje kategorizaci dat. Kategorie můžeme chápat jako množiny společných prvků. U každé kategorie budou interpretace rozhovorů doplněny konkrétními výroky respondentů.

5.4.1 Ředitelky ZŠ

(v Litovli jsou 3 základní školy)

1. navštěvují vaši základní školu děti ze sociálně slabých rodin?

Respondentka č.1: *Ve velice malém množství, evidujeme jen pár dětí.*

Respondentka č.2: *Ano, máme tu děti ze sociálně slabých rodin, ale velice málo.*

Respondentka č.3: *Ano, naši základní školu navštěvují děti ze sociálně slabých rodin a hlavně z důvodu, protože běžné základní školy je posílají k zápisu k nám. Předpokládá se, že základní školu nezvládnou a přejdou na praktickou či speciální, které jsou v naší kompetenci.*

2. víte o nějakých speciálních potřebách, které tyto děti mají?

Respondentka č.1: *Nevykazují jiné potřeby, než ostatní děti. Odráží se na nich ale sociální problémy rodičů. Pokud tyto děti chodí pravidelně do školy, nemají problémy s výukou a není u nich prospěch špatný, ale pokud delší dobu chybí, známky se zhorší i o dva stupně.*

Respondentka č.2: *Velký problém je u těchto dětí zápach, evidujeme u žáků ze sociálně slabých rodin, že chodí do školy nemyté a ve špinavém oblečení, řešili jsme tyto problémy s rodiči.*

Respondentka č.3: *Velkou potřebu bych viděla v doučování. Rodiče se s dětmi doma nepřipravují, nevedou je k učení. Není u nich návyk na přípravu z hodiny na hodinu.*

3. mluvíte o problémech, jaké problémy máte na mysli?

Respondentka č.1: *Stále se stěhují, takže děti mění školu, z toho potom vyplývá špatná integrace v třídě. Rodiče někdy zbytečně děti omlouvají a přitom by mohli do školy chodit. Rozmohlo se také to, že děti nedodržují pobyt doma, když jsou nemocné a navštěvují ve školních hodinách školní hřiště, potom je tu problém, že běžné děti se na hřiště nedostanou nebo musí probíhat výuka a musíme tyto děti vyhnat. Dochází z jejich strany k ničení hřiště.*

Respondentka č.2: *Velký problém u těchto dětí je se zápachem, pramení to buď ze špatných bytových podmínek, nebo nedostatečných návyků.*

Respondentka č.3: *Jednak finanční problémy, kdy děti nemají zaplacené školní poplatky a také bytové problémy. Evidujeme rodiny, které se i během školního roku přestěhují několikrát, u jedné rodiny to bylo 7x. Jako problém vidím nevědomost rodičů, nepřijdou s dětmi k zápisu do první třídy, máme tu nyní případ, kdy přišla sociálně slabá rodina s devítiletým synem, který ještě nenavštěvoval žádné školské zařízení, matka sdělila, že nevěděla, že ho má zapsat do školy.*

4. spolupracujete se sociálně právní ochranou dětí v Litovli nebo jinými nestátními neziskovými organizacemi?

Respondentka č.1: *V malé míře, jen v případech, kdy máme podezření z nedostatečné péče o děti ze strany rodičů nebo podezření na ubližování. U jedné dívenky řešíme docházku do školy, kdy si myslíme, že patří mezi lepší žáky, ale časté chybění jí horší průměr, bohužel má vždy vše ze strany rodičů omluvené, takže se s tím nedá nic moc dělat. S neziskovými organizacemi nespolupracujeme.*

Respondentka č.2: *U sociálně slabých rodina řešíme často s OSPODem, právě nezaplacené školní poplatky. S neziskovými organizacemi nespolupracujeme.*

Respondentka č. 3: *Finanční věci, nezaplacené poplatky ve škole. S neziskovými organizacemi nespolupracujeme.*

5.4.2 Dětská lékařka

1. navštěvují vaši ordinaci děti ze sociálně slabých rodin?

Ne, neeviduji tyto děti. Mám povědomí o nově přistěhovaných rodinách v Litovli, ale tyto děti navštěvují stále lékaře v předchozím bydlišti, nejspíš proto, že lékaři děti znají a často se u těchto dětí řeší nějaké omezení či postižení, kvůli dávce příspěvek na péči, proto asi zůstávají u svých dětských lékařů.

5.4.3 Ředitelka mateřské školy

1. navštěvují vaši mateřskou školu děti ze sociálně slabých rodin?

Během tohoto školního roku nastoupily dvě děti ze sociálně slabé rodiny, ale jejich docházka byla jen zřídka, nakonec se z Litovle odstěhovali a děti přestaly školu navštěvovat.

2. víte o nějakých speciálních potřebách, které tyto děti mají?

Rodiče těchto dětí trvaly na speciální stravě, ale k tomu nám nedoložili žádné podklady. U těchto dětí byl velký problém v integraci, nechtěli se zapojovat do společných aktivit, stranily se ostatním dětem ve třídě. Bylo na nich vidět, že se stýkají jen s rodinou a nepřichází do kontaktu s jinými dětmi.

3. evidujete nějaké konkrétní problémy se sociálně slabými rodinami?

Finanční problémy, kdy neměly tyto děti zaplacené školní poplatky. Hygienické nedostatky a také časté chybění ve škole. A co je největší problém, že tyto děti vlastně mateřskou školu vůbec nenavštěvují a nejsou nikde zapsané.

4. spolupracujete se sociálně právní ochranou dětí v Litovli nebo jinými nestátními neziskovými organizacemi?

Ne, zatím jsme neměli důvod.

4.5.4 Vedoucí odd. bytového hospodářství

1. oslovují vás sociálně slabé rodiny?

Vedeme poradník, kdy si rodiny s trvalým bydlištěm v Litovli žádají o byt z různých důvodů, nyní evidujeme několik nových sociálně slabých rodin, které se přistěhovaly do Litovle, přímo do centra do soukromých nájemních bytů. Tyto rodiny se přímo neobrátily na bytové hospodářství, kvůli zaevidování do poradníku či možnosti jiného bydlení.

2. pokud by se sociálně slabé rodiny na vás obrátili, máte možnost nabídky sociálních bytů?

Bohužel ne, sociální byty v Litovli nejsou a neevidujeme ani sociální byty v okolních obcích. Víme, že nájem, v bytech ve kterých sociálně slabé rodiny bydlí jsou přehnaně vysoké, ale nemáme možnost jim nabídnout levnější městské bydlení.

4.5.5 Vedoucí MC Rybička

1. navštěvují vaše zařízení děti ze sociálně slabých rodin?

Ne, v našem zařízení neevidujeme žádné sociálně slabé rodiny. Nechodí na naše aktivity.

2. pokud by se sociálně slabé rodiny na vás obrátili, mohou vaše zařízení navštěvovat?

Ano, vůbec se tomu nebráníme. Jsme ochotni i vymezit den, čas, ve kterém by sem mohly tyto rodiny chodit, věnovat se svým dětem. Sdělíme jim informace, odpovíme na otázky, které k nám budou mít. Jelikož organizujeme přednášky odborníků, logoped, psycholog, vzdělávací kurzy i v této oblasti jsme schopni těmto rodinám vyjít vstříc.

3. spolupracujete se sociálně právní ochranou dětí v Litovli nebo jinými nestátními neziskovými organizacemi?

Z naší strany nebyl důvod se obracet na sociálně právní ochranu dětí, naše zařízení je zaměřeno na rodiče s dětmi a je to čistě dobrovolné. Naše organizace spadá pod Charitu ČR, s jinými organizacemi nespolupracujeme. Pracovníci ze sociálně právní ochrany dětí se na nás neobrátili s nějakým návrhem o spolupráci v oblasti práce se sociálně slabými rodinami.

Jediné co poskytujeme sociálním pracovníkům ze sociálního odboru je oblečení pro tyto rodiny v rámci charity.

4.5.6 Starosta

1. obracejí se na vás sociálně slabé rodiny?

Do centra města se nastěhovalo několik nových sociálně slabých rodin. Snažíme se tuto situaci nějak řešit a to z toho důvodu, že k mým rukám chodí neustále stížnosti od obyvatelů města, kdy dochází k ničení majetku města, ničení dětských hřišť, hluku, nepořádku, vybuřování a agresivních výroků.

2. jak tyto problémy řešíte?

Dochází k pravidelným schůzkám se sociálním odborem města, pracovníky z úřadu práce, pracovníky ze stavebního odboru. V první fázi jsme řešili, zda byty, do kterých se tyto rodiny nastěhovali, jsou v pořádku a to ve smyslu zákona pro vyplácení dávek. Zjistili jsme, že z důvodu vysokých nájmů, které jim pronajímatelé stanovili, se také vyplácí vysoké dávky. Nemáme možnost nabídnout těmto rodinám náhradní bydlení. Snažíme se spolupracovat s úřadem práce, referátem nepojistných sociálních dávek, pracovnice jsou velice vstřícné a snaží se nám tuto situaci pomoci vyřešit, poslední postup byl takový, že pokud by si tyto rodiny našli náhradní bydlení, je možnost jim na to poskytnout dávky. Jde hlavně o to, že v jednom domě nastala situace, kdy došlo k vypojení vody, a tyto rodiny se týden ocitly bez vody. Na vodohospodářské společnosti vznikl dluh, proto došlo k odpojení. Samozřejmě, že také jednáme s pronajímateli nemovitostí a do budoucna máme plán, že odkoupíme tyto domy a vzniknou sociální byty. Pronajímatelé si mohou stanovit výši nájmu podle svého, i když nastěhují tyto rodiny do holobytů. Situace se zdá být neřešitelná.

4.5.7 Sociální pracovnice a opatrovník

1. obracejí se na vás pro pomoc sociálně slabé rodiny?

Respondentka č.1: ano, pracuji se sociálně slabými rodinami

Respondentka č.2: ano, mám na starosti právě rodiny, které se nyní přistěhovali do centra města.

2. jaké speciální potřeby a problémy sociálně slabé rodiny mají?

Respondentka č.1: mám na starosti řešení různých problému, co se týče, zanedbávání péče, takže provádím šetření v rodinách. Obrací se na mě školy z důvodu neplacení poplatků, které následně s rodiči řeším a dohlížím na doplacení. V poslední době se rozmáhá, že se rodiny stěhují do nezařízených bytů, chybí jim základní spotřebiče, postele, to řeším společně s úřadem práce, dávky hmotné nouze, kdy po podání žádosti o dávku mimořádné okamžité pomoci koupím danou věc, na kterou je dávka určena a to hlavně z toho důvodu, že sociálně slabé rodiny koupí spotřebiče z druhé ruky nebo vůbec a nakonec jim vznikne dluh vůči úřadu práce. Rodiny mají mnohdy dluhy a věřitelé je po nich vymáhají, s tímto se ale na mě neobrací. Podle našeho zákona již nemůžeme kvůli špatné bytové situaci řešit odebrání dětí z rodin, pokud nedochází k zanedbávání či týrání dětí v rodině. Mnohdy dohlížím jen na to, aby měli rodiny k dispozici základní nutné věci. Děti ze sociálně slabých rodin nenavštěvují žádné zařízení zaměřené na aktivity dětí a to hlavně z důvodu, že všechny tyto aktivity jsou placené. Nejčastější potřeby je právě bydlení, jeho zařízení a finance. To hlavně pokryjí dávky státní sociální podpory a hmotné nouze.

Respondentka č.2: v poslední době řeším bytové problémy sociálně slabých rodin, ale jelikož jim nemůžeme nabídnout náhradní bydlení, nelze nic vyřešit. Věnovala jsem se jim dva dny, kdy jsem majitelku domu přesvědčila, aby je nevyhodila na ulici, což ani nemohla, protože rodiny měly podepsané nájemní smlouvy ještě na další měsíc, v domě jim zastavili přívod vody, ověřovala jsem, zda by nešla vyplatit na tento dluh dávka mimořádné okamžité pomoci. Nakonec si rodiny doplatily nějakou částku a voda jim byla po týdnu opět puštěna. Jiné potřeby s nimi neřeším.

3. spolupracujete s nestátními neziskovými organizacemi?

Respondentka č. 1: v Litovli není možnost pracovat s nestátními neziskovými organizacemi, jelikož tu nejsou. Pokud potřebují rodiny urychleně bydlení, protože se ocitly na ulici, jediná možnost je odkázat je na azylový dům pro matky s dětmi a dům pro muže v Uničově a jeho okolí, bohužel tyto rodiny nechtějí být odděleně. Není tu ani finanční poradna či možnost práce s rodinou v oblasti výchovy, doučování dětí, v tomto směru spolupracujeme s organizací člověk v tísní, pobočka v Olomouci, kdy pracovníci dojíždějí do rodin, ale evidujeme velice málo rodin, které využívají služby této organizace. Pod Charitou ČR existuje mateřské centrum Rybička v Litovli, nemám povědomí o tom, že by sociálně slabé rodiny tuto organizaci navštěvovaly, jelikož je to dobrovolné.

Respondentka č. 2: *spolupracuji s charitou a to darování oblečení, které potom sociálně slabým rodinám poskytujeme.*

4.5.8 referentka hmotné nouze a vedoucí kontaktního pracoviště Litovel

1. obracejí se na vás sociálně slabé rodiny?

Respondentka č.1: *ano, jelikož vyplácíme dávky, evidujeme sociálně slabé rodiny.*

Respondentka č. 2: *ano, podmínkou vyplácení dávek hmotné nouze je evidence na úřadu práce, tito klienti nepracují, jsou zaevidováni.*

2. víte o nějakých speciálních potřebách a problémech, které sociálně slabé rodiny mají?

Respondentka č.1: *velkou oblastí je bydlení, rodiny se stěhují do holobytů a na základní spotřebiče si žádají dávky mimořádné okamžité pomoci. V poslední době se rozmohlo vyplácení této dávky i na postele. V centru města máme několik nových rodin, které si o všem říkají, takže když jedna rodina dostane dávku na novou věc, hned se tu objeví další rodina a chce také. Do povědomí běžného klienta se díky tomuto dostává, že tyto rodiny mají různé výhody a setkáváme se i s rasistickými poznámkami. Probíhají v rodinách sociální šetření, a i když se nám situace mnohdy nelíbí a jedinou možností je obrátit se na sociální pracovníky z městského úřadu, nedochází k žádné změně a výsledky jsou takové, že sociální pracovníce neshledaly žádné problémy. Tyto rodiny se také dostávají do dluhů, jsou to dluhy, které jdou mimo nás, není v naší kompetenci tyto dluhy řešit a pak jsou dluhy, které vznikají vůči úřadu, protože mnohdy dochází k podvodnému pobírání dávek. Je možné si zřídit splátkový kalendář nebo přepłatky po možných částkách srážíme z dávek.*

Respondentka č. 2: *mám na starosti evidenci uchazečů, mnohdy není potřebou těchto rodin pracovat, protože není žádná motivace, jelikož dávky, které pobírají, jsou vysoké, snažím se zařazovat evidované uchazeče do programů při úřadu práce (př.: program SEKO-vzdělávání uchazečů o zaměstnání na socioekonomické kompetence). Bohužel jsou situace takové, že si zařazení uchazeče z těchto rodin vždy seženou omluvenku od lékaře a na daný termín školení se nedostaví. Pokud se nedostaví a nemají to omluvené, dochází k vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání, neznamená to, že přijdou o dávky, protože nemají příjem a mají děti, stále mají nárok na dávky. Na Litovelsku je 6,8% nezaměstnanosti, na jedno pracovní místo je 11,3 uchazečů, je tedy velký problém, najít pracovní místo uchazečům, kteří mají snahu a chtějí pracovat. Ze strany města není snaha k zaměstnávání sociálně slabých na práce, které by byly v kompetenci města.*

3. spolupracujete se sociálně právní ochranou dětí v Litovli nebo jinými nestátními neziskovými organizacemi?

Respondentka č.1: *ano, spolupracujeme se sociálně právní ochranou dětí a to právě v případech, kdy si rodiny žádají o dávku mimořádné okamžité pomoci, sociální pracovníce na základě svého šetření v rodině nám k žádosti poskytne vyjádření z jejich strany. Jelikož rodiny si mnohdy nekoupí daný spotřebič, sociální pracovníce najde spotřebič a dávka je tedy přímo poskytnuta dodavateli. My si po té na základě našeho sociálního šetření ověřujeme, že spotřebič v domácnosti opravdu je. Nespolupracujeme s žádnými nestátními neziskovými organizacemi, nejsem si ani vědoma, že by nějaké v Litovli byly.*

Respondentka č.2: *v pravidelných intervalech se setkáváme se starostou města, sociálním odborem a stavebním odborem, řešíme možnosti zaměstnávání lidí, také hlavně situaci, která přetrvává již více jak rok s rodinami, které se nastěhovaly do centra města. Z naší strany je hlavní práce s klienty ohledně dávek. Velký problém vidím v tom, že jsme do několika bytů poskytli dávky na vybavení spotřebiči (lednička, pračka, trouba, sporák i postele dětské), tyto spotřebiče si musí rodiny vzít, pokud by se stěhovaly. Jde o to, že pronajímatelé, poskytli pronájem prázdných nevybavených bytů za neúměrně vysoké nájemné, které není v místě obvyklé, takže rodinám jsou vypláceny i vysoké dávky na bydlení. S touto situací nemůžeme nic dělat, není to proti zákonné. Rodiny se nemají na koho obrátit, stěžují si, že pronajímatelé jim stále nájemné zvyšují nebo po nich chtějí zaplatit za jeden měsíc několikrát. Naopak pronajímatelé zase tvrdí, že rodiny jim neplatí za nájem. Rodiny nám dokládají potvrzené příjmové pokladní doklady, vyplácení dávek je tedy v pořádku.*

6 Vytvoření metodiky

Hlavním cílem kvalitativního výzkumu bylo identifikovat ve výpovědích respondentů shodné ukazatele potřeb a problémů sociálně slabých rodin a vytvořit návrh sociálních služeb a služeb návazných, které v regionu Litovelska chybí, neboli sociální síť. V rámci kvalitativního šetření vyplynula řada potřeb a problémů, se kterými se sociálně slabé rodiny v nepříznivé sociální situaci potýkají. Vyplyvá z poznatků, že je nutné v některých oblastech rozšířit síť sociálních služeb.

Chtěla bych tedy shrnout, jaké služby jsou v regionu Litovelska nabízeny. Podle katalogu poskytovatelů služeb Litovel je možnost využití:

- **Dům dětí a mládeže Litovel**, nejsou zde uvedeny aktivity pro sociálně slabé rodiny, zájmové kroužky, které zařízení zřizuje, jsou zpoplatněny
- **Mateřské centrum Rybička v Litovli**, poskytuje služby pro rodiče s dětmi do šesti let. Svou činností podporuje funkční rodinu a působí jako prevence sociálního vyloučení rodičů, kteří se dlouhodobě starají o děti na rodičovské dovolené. Umožňuje jim uplatnit své znalosti a dovednosti i získat nové informace. Dětem poskytuje mateřské centrum možnost setkat se svými vrstevníky a před nástupem do mateřské školy si tak přirozeně zvykat na dětský kolektiv. Mateřské centrum nabízí bohatý program – hudební, výtvarné a pohybové činnosti, kterých se zúčastňují maminky společně se svými dětmi. Pravidelně také organizují přednášky odborníků, jazykové a vzdělávací kurzy, ve kterých se maminky na mateřské dovolené mohou připravovat na nástup do zaměstnání.
- **Charita Litovel**, je nezisková organizace, která poskytuje sociální a zdravotní péči, organizuje humanitární pomoc v Litovli a dalších obcích Mikroregionu Litovelsko. Stěžejním úkolem Charity v Litovli je péče o seniory, nemocné a tělesně postižené.
- **Občanské sdružení Modrá Velryba v Červená Lhotě**, činnost je zaměřena na využití volného času dětí a mládeže a prevenci proti drogám a šikaně, využití volného času seniorů, pořádání společenských a vzdělávacích akcí na úseku využití volného času dětí a mládeže a prevenci proti kriminalitě, drogám a šikaně a volného času seniorů poskytování sociálních služeb. V současné době má mateřské centrum, nabízí pro děti výtvarný a turistický kroužek, angličtinu pro nejmenší, dále pořádá různé sportovní a víkendové akce.
- dále se v katalogu uvádí: pedagogicko-psychologická poradna, poradna pro ženy a dívky, poradna pro rodinu – vše v Olomouci, klinická a poradenská psychologie Šumperk, kontakt na linku důvěry dětí a mládeže, linka psychopomoci, linka bezpečí, rodičovská linka, Bílý kruh bezpečí, občanské sdružení Podané ruce Olomouc.

(Město Litovel (2011): *Katalog poskytovatelů sociálních služeb Litovel* [on-line]. Dostupné 19.3.2015 z <http://www.litovel.eu/filemanager/pdf-viewer/index.php?fileID=55688>)

6.1 Identifikovány problémy, potřeby a doporučení

V rámci šetření se prolínalo několik zásadních problémů a potřeb.

Finanční problémy

sociálně slabé rodiny se potýkají s nedostatkem finančních prostředků, hlavně také z důvodu, že velkou část finančních prostředků vynakládají na vysoké nájemné

špatná finanční situace těchto rodin se odráží ve výchově a životním stylu dětí, kterým je poskytováno jen to nejnutnější základní vzdělání a minimum mimoškolních aktivit

Nedostupné služby

sociální služby se nacházejí mimo region Litovelska, například bezplatné právní služby, služby mediátora. Z finančního hlediska nelze ze strany sociálně slabých rodin dojíždět za těmito službami

chybí možnost nabídky krizového ubytování pro rodiny

sociální služby azylového bydlení pro matky s dětmi je problematická, celé rodiny nemají v současné době šanci, aby při ztrátě bydlení byly umístěny společně do jednoho zařízení.

6.1.1 Potřeby v oblasti bydlení

- není možné nabídnout sociálně slabým rodinám žádnou formu krizového bydlení či následně dlouhodobého sociálního bydlení

Doporučení:

- bylo by vhodné nastavit systém, který by umožňoval využít část bytového fondu k formám dostupného bydlení, kde by byly jednotlivé typy bydlení pro konkrétní životní situace zastoupeny. Co se týče zařízení bytového fondu, bude pro obce od 1.1.2017 uzákoněna tato podmínka právě ke zřízení bytového fondu a následně jeho využití na výstavbu sociálních a jiných bytů, jak uvádím v teoretické části práce.

- podpora služby krizového bytu

6.1.2 Potřeby v oblasti financí

- sociálně slabé rodiny řeší půjčky, mají dluhy. Nevyhledávají pomoc nebo až v momentě, kdy je velmi těžké hledat východisko.

Doporučení:

- částečně by tyto problémy vyřešila možnost bezplatného finančního a právního poradenství, důležitá je dostupnost v regionu Litovelska a zajištění informovanosti rodin o této službě.
- zajištění poradenství v oblasti uplatnění na pracovním trhu a zvýšení finanční gramotnosti.

6.1.3 Potřeby ve výchově dětí

- pro děti se sociálně slabých rodin je důležitá nabídka adekvátních možností k trávení volného, která by byla uzpůsobena finančním možnostem jednotlivých rodin.

Doporučení:

- větší spolupráce již se vzniklým MC Rybička, které se nebrání práci se sociálně slabými rodinami.
- podpora dobrovolnictví v oblasti volnočasových aktivit pro děti a mládež, doučování.
- spolupráce mezi školami, pracovníky OSPOD a úřadem práce. Jelikož dochází k tomu, že děti nejsou přihlášeni k nástupu do školy, mělo by docházet k součinnostem a hlášením těchto situací a ke kontrole.

6.1.4 Sociální služby a služby návazné

- azylové domy pro matky s dětmi, azylové domy pro rodiny s dětmi, sociální bydlení, doučování, služby mediátora, poradenství právní a sociální, volnočasové aktivity pro děti a mládež, krizové bydlení pro rodiny a služby poradny pro mezilidské vztahy.

Doporučení:

- důležitý je postoj samotné rodiny, zda nabídnutou službu přijme, proto je nutné řádné vysvětlení a doporučení, spolupráce pracovníků OSPOD, pracovníků úřadu práce a NNO. Proto pokud rodina nabídnutou službu bude chtít využít, je nutné, aby byly v momentě, kdy ji potřebují, dostupná.
- preventivní aktivity zaměřené na sociálně slabé rodiny, směřující k zachycení problémů v rodině, v jeho počáteční fázi, kdy ho lze řešit.

6.1.5 Spolupráce se sociálními pracovníky

- je podstatné, aby se k rodinám dostaly včas informace o pomoci, která jim může být poskytnuta. Cílem poradenství pracovníků OSPOD by mělo být nejen poskytnout klientům informaci o jejich situaci, právech a povinnostech, ale i o možnostech řešení jejich problémů. Právě proto je důležitá spolupráce pracovníků OSPOD s neziskovými organizacemi a dalšími orgány státní správy. Samozřejmostí je nastavení efektivní sítě sociálních služeb. Pokud se o problému rodiny sociální pracovnice dozví příliš pozdě, je problém přijmout kroky, které povedou k rychlé a efektivní nápravě dané situace.

Doporučení:

- z rozhovorů s pracovníky ze sociálního odboru si nejsem jistá, že jejich snaha motivovat sociálně slabé rodiny k vlastní odpovědnosti, je dostatečná. Řešením z jejich strany je, že se obrátí na úřad práce a chtějí pro klienty dávky, což je velice ekonomicky nákladné pro stát.
- v komunitním plánu je uvedeno, že silnou stránkou v oblasti práce se sociálně slabými rodinami, je MC Rybička, ale z rozhovorů vyplývá, že nedochází k žádné spolupráci mezi pracovníky OSPOD a tímto zařízením, kvůli aktivizačním službám pro sociálně slabé rodiny a jejich děti. Je to vlastně jediné zařízení přímo v Litovli a není využito tímto směrem. V tomto případě můžu říci, že papír snese vše.
- efektivní síťování sociálních služeb v regionu Litovelska.
- zajištění dostupných nástrojů k řešení akutní/krizové potřeby.
- zajištění kvalitní supervize.

7 Závěr

V předložené práci jsem považovala za potřebné shrnout v teoretické části základní údaje o významu rodiny, funkci rodiny, typech rodiny, definovala jsem sociálně slabou rodinu a potřeby sociálně slabých rodin. Uvedla jsem, kde začíná podpora rodiny a samotné aktéry pro práci se sociálně slabou rodinou. Shrnula jsem možnosti sociálních služeb, které nabízejí právě pomoc sociálně slabým rodinám.

V empirické části jsem se věnovala rozhovorům se subjekty, které mohou zhodnotit právě specifické potřeby sociálně slabých rodin, problémy se kterými se potýkají. Jak i vyplývá

z odpovědí dotazovaných respondentů, práce sociálně právní ochrany dětí je záchytným a prvotním bodem pro práci se sociálně slabou rodinou.

V komunitním plánu sociálních služeb Litovelska pro období 2010 – 2014 si řídicí skupina stanovila určité cíle zaměřené na sociálně slabou rodinu. Můžu říci, že žádný z těchto cílů nebyl naplněn. Důležité je také zmínit, že nebyly stanoveny cíle právě ve vzniku sociálních služeb, služeb návazných, které právě v regionu Litovelska jsou nedostačující. V cílech jsou stanoveny jen aktivizační služby, které dle řídicí skupiny fungují, krizová pomoc a dům na půl cesty. Největší problém sociálně slabých rodin je právě oblast bydlení, pokud nelze postihnout pronajímatele za stanovení vysokého nájemného, na základě, kterého se vyplácí dávky ze systému státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi, je potřeba se vydat právě tou druhou cestou a to je vznik sociálních bytů. A můžeme se jen domnívat, že sociálně slabé rodiny nehradí celou výši nájmu, vysoká částka, která je ze strany pronajímatelů potvrzená, jako uhrazená, je jen z důvodu, aby byla přiznána dávka v co nejvyšší hodnotě.

V závěru práce docházím k východiskům pro formulaci koncepce sociální sítě pro sociálně slabé rodiny v regionu Litovelska. Jedná se však o východiska, která pouze dokumentují stav mého poznání a úvah v současné době. Možné využití těchto východisek bych viděla v procesu komunitního plánování sociálních služeb Litovelska pro další období, které nyní bude následovat.

Seznam literatury:

1. de Singly, F. (1999). *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál
2. Disman, M. (2011). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum
3. Dunovský, J., Dytrych Z., Matějček Z. a kol. (1995). *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada
4. Gjuríčová, Š., Kubička, J., (2003). *Rodinná terapie, systemické a narativní přístupy*. Praha: GradaPublishing, a.s.
5. *Listina základních práv a svobod*, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákon č.162/1998 Sb.)
6. Matoušek, O.(1993). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon
7. Matoušek, O. a kol. (2003). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál
8. Matoušek, O., Palzarová, H., (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál
9. Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada
10. Možný, I. (2006). *Rodina a společnost*. Praha: Slon
11. Možný, I. (2002). *Sociologie rodiny*, Praha: Slon
12. *Novela zákona o sociálně – právní ochraně dětí*, Zákon č. 359/1999 Sb., v účinném znění od 1.1.2013
13. Pöthe, P. (1996). *Dítě v ohrožení*. Praha: G-PLUS G
14. Švec, J. (2010). *Příručka pro sociální integraci*. Úřad vlády ČR
15. Vágnerová, M.(1999).*Psychologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál
16. *Úmluva o právech dítěte*, Sbírka zákonů č.104/1991 v účinném znění 6.2.1991
17. Vrtbovská, Petra. 2006. „Moderní pojetí sociální práce s rodinami a dětmi v obtížné rodinné situaci“. *Sociální práce/Sociálna práca*. 1:37-45
18. *Zákon o rodině*, Zákon č.94/1963 Sb., v účinném znění 4.12.1963
19. *Zákon o sociálně – právní ochraně dětí*, Zákon č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o SPOD)
20. *Zákon o státní sociální podpoře*, Zákon č. 117/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů
21. *Zákon o pomoci v hmotné nouzi*, Zákon č. 111/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů
22. MPSV (2008). *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí, Metodické „doporučení“ Ministerstva práce a sociálních věcí ČR*. Praha: MPSV
23. MPSV (2005). *Národní koncepce rodinné politiky*. Praha: MPSV

24. MěÚ Litovel (2010). *II. Komunitní plán sociálních služeb Litovelska na období let 2010-2014*.

Internetové odkazy:

25. MPSV, (2013): *Aktivity k podpoře rodiny* [on-line]. Dostupné 24.9.2014 z <http://www.mpsv.cz/cs/14471>
26. MPSV (2013): *Finanční podpora rodiny* [on-line]. Dostupné 24.9.2014 z <http://www.mpsv.cz/cs/14470>
27. MPSV(2015). *Sociální služby* [on-line]. Dostupné 4.3.2015 z <http://www.mpsv.cz/cs/18661>
28. ESFCR (2013): *Analýza potřeb cílové skupiny rodina s dětmi v těžké životní situaci* [on-line]. Dostupné 12.3.2015 z www.esfcr.cz
29. MPSV (2015). *Návrh koncepce dostupného bydlení pro osoby v bytové nouzi* [on-line]. Dostupné 16.3.2015 z <http://www.mpsv.cz/cs/20153>
30. MPSV (2005): *Co je komunitní plánování sociálních služeb a kdo jsou jeho hlavní aktéři* [on-line]. Dostupné 18.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/850
31. MPSV (2005): *Jaký má komunitní plánování sociálních služeb pro obce přínos* [on-line]. Dostupné 18.3.2015 z www.mpsv.cz/cs/851
32. (Město Litovel (2011): *Katalog poskytovatelů sociálních služeb Litovel* [on-line]. Dostupné 19.3.2015 z <http://www.litovel.eu/filemanager/pdf-viewer/index.php?fileID=55688>)